

MAE'N SIŴR FOD POB PLENTYN YNG NGHYMRU WEDI CRŪO WRTH GLYWED STORI DRASIG GELERT, CI FFYDDLON LLYWELYN FAWR, AC YN GWYBOD AM EI GLADDU YM MEDDGELERT, ERYRI. OND FAINT SYDD WEDI CLYWED HANES YR UN MOR ARWROL AM GI O ABERTAWA, A FU'N ACHUB BYWYDAU YN NOCIAU'R DREF YN NHRIDEGAU'R GANRIF DDIWETHAF? WEL, OS GALWCH CHI DRAW I STONDIN Y MUDIAD YN EISTEDDFOD YR URDD ABERTAWA A'R CYLCH ELENİ, FE GEWCH WYBOD RHAGOR O HANES Y CI RHYFEDDOL HWN.

JAC ABERTAWA

Adargi (neu retriever) du, blewyn hir oedd Jac, ac fe'i ganwyd yn Nhrefoeth, yn 1930. Cyn pen dim bu'n rhaid i'w berchennog cyntaf ei werthu, am ei fod yn rhy fywiog a hoff o ladd yr hwyaid ar y llyn yn y parc! William (Bill) Thomas oedd ei berchennog newydd, gŵr gwyllt ei natur a sydyn ei ddyrnau, ond a oedd yn dwlu ar anifeiliaid, yn enwedig cŵn a cheffylau.

Byddai Bill bob amser yn gwisgo'n drwsiadus iawn mewn siwt dridarn, a wats ar gadwyn aur yn ei boced.

Symud i'r Dociau

O fewn blwyddyn bu'n rhaid i Bill a'i deulu o anifeiliaid symud i fyw'n arw yn lard Padley ger Doc y Gogledd, Abertawe. Yno roedd yn rhannu hofel ddiflas gyda cheffyl a chart Bill, *dalmatian*, daeargi, bleiddgi a mwnci drwg ei hwyliau!

A dyma pryd y dysgodd Jac nofio. Yn rhyfedd digon, roedd ofn y dŵr brwnt yn y dociau arno ar y cychwyn, ond un diwrnod, taflodd Bill e i'r dwfn a'i orfodi i nofio. Ymhen dim, roedd wrth

ei fodd yn y dŵr, ac yn nôl pob math o nwyddau y byddai plant yr ardal yn eu taflu i'r dŵr, i brofi'i ddawn fel adargi.

Achub 27 o fywydau!

A'r anian hon a sbardunodd Jac, mae'n debyg, i neidio i'r dŵr i achub bachgen deuddeg oed rhag boddi ym Mehefin 1931. Chafodd y weithred hon ddim

sylw yn y wasg leol, ond pan achubodd e nofiwr arall ychydig wythnosau'n ddiweddarach, roedd yr hanes ar dudalen flaen y *South Wales Evening Post*. Ac felly y bu, un hanesyn arwrol ar ôl y llall, am saith mlynedd, nes iddo farw yn 1937. Erbyn hynny, medden nhw, roedd wedi achub 27 o fywydau.

Arwr lleol

Does ryfedd, felly, fod Jac wedi tyfu'n arwr mawr yn yr ardal – yn arwain gorymdeithiau mewn carnifal a ffair, ac yn casglu at achosion da mewn boc yn hongian o'i wddf, neu ar harnes ar ei gefn. Mae'r arian a gasglai yn ymddangos yn bitw i ni heddiw: £1 11s 8d i'r PDSA yn 1936, a'r swm anrhydeddus o £6 3s 1d i Ysbyty Llanelli. Mae'r llythyron diolch oddi wrth drefnwyr y digwyddiadau hyn yn dangos eu bod yn gwir werthfawrogi cyfraniad Jac mewn cyfnod o galedi enbyd yn ne Cymru.

Anrhydeddau a gwobrau

Yn sgil ei orchestion, cafodd Jac lawer o anrhydeddau. Yn eu plith roedd dwy fedal efydd gan y *National Canine*

Defence League, a gwobr ci dewraf y flwyddyn, papur newydd y *Star*. Teithiodd ef a'i feistr ar y trênedd led led Cymru a Lloegr – i sioe fawr Crufts yn Llundain, Blackpool a mannau eraill.

Roedd trefi yn awyddus i gydnabod ei ddewrder, ac i gyflwyno tystysgrifau, ac anrhegion fel coler, tennyn, cwpan a tharian arian iddo!

Diwedd trist

Treuliodd Bill a Jac sawl blwyddyn yn byw yng Ngwesty Victoria, Ffordd y Coleg, cyn dychwelyd i Dreboeth yn 1936. Yno, yn 1937, bwyttodd wenwyn llygod mawr, a bu farw'n fuan wedyn.

Coffáu Jac Abertawe

Nawr, roedd Abertawe yn benderfynol o goffáu Jac, a phenderfynwyd codi cofeb iddo, trwy gyfraniadau'r cyhoedd. Ond doedd pawb ddim yn cytuno â hyn, ac yn cwestiynu'r chwedlau amdano. Oedd unrhyw un, heblaw ei feistr, wedi gweld Jac yn achub nofiwr? Oedd unrhyw nofiwr a oedd wedi'i achub yn barod i dystio i hynny? Onid bechgyn drygionus, yn cymryd arnyn eu bod yn boddi, oedd y rhan fwyaf o'i lwyddiannau?

Ond y cefnogwyr aeth â hi. Roedd digon o dystion i'w orchestion i gyfiawnhau ei ystyried yn arwr Abertawe. Dyna pam mae baled amdano, a thafarn o'r enw *Swansea Jack*, ger adfeilion Doc y Gogledd. Yno hefyd mae'r gofeb hyfryd iddo.

Y Jacs

Ie, dyna'r llysenw ar bobl y ddinas, a thîm pêl-droed yr Elyrch. Ond y ci gafodd ei enwi ar ôl y bobl, mae'n debyg, ac nid i'r gwrthwyneb.

Mae Merched y Wawr Gorllewin Morgannwg yn sicr y bydd stori ryfeddol Jac Abertawe yn apelio at blant yr Urdd eleni. Galwch draw yn y stondin i weld ein harddangosfa. Cewch groeso brwd – Bow wow! Wff Wff!

Cofeb Jac ger Pafiliwn y Patti, Abertawe.